

Kóczyán Lilla
Polgári Jogi Tanszék
Témavezető: Szeibert Orsolya Ágnes egyetemi tanár

Az elvált szülő felelőssége – a szülői felügyeleti jog és a kapcsolattartás rendezése a tárgyalóteremtől a közvetítőig

Ez a legrosszabb a szakításban (...). Arra kényszeríteni a gyerekeket, hogy elrejtsek a szívüket. Hogy megtanuljanak két elszigetelt világ között lavírozni. Aprócska diplomatákká teszi őket. Ez a legnagyobb tragédia.¹

Tony Parsons

Bevezető

A házassági bontóperek legjelentősebb és legproblematisabb területe a válófélben lévő szülők közös gyermekének a házasság felbontását követő sorsára vonatkozó kérdések. Míg a szülői felügyeleti jog megítélése az elmúlt években, és a kapcsolódó jogszabályok változásával jelentős fejlődésen ment keresztül, a kapcsolattartás szabályozása, annak végrehajtása, a kapcsolattartási ügyek bírói gyakorlata nehezen veszi fel a versenyt a társadalmi változások követelményeivel, kiemelve itt a nemek közötti egyenlőséget.²

A szülői felügyeletről való rendelkezés a házassági bontóperek legfontosabb járulékos kérdése. A házasság felbontására irányuló, közös megállapodáson nyugvó keresetet nem is lehet beadni a szülői felügyeleti jogra és a gyermek lakóhelyére vonatkozó megállapodás nélkül. Amennyiben azonban ezt a két kérdést rendezi a szülők egyezsége, úgy a kapcsolattartás kérdésében nem kell megegyezniük. A kapcsolattartás azon jogintézmények egyike, ahol óriási felelősség hárul a szülőkre, és ha az a tárgyalóterembe kerül, akkor ez a felelősség a bontóperben ítélkező bíróra hárul. A szülői kapcsolattartásra vonatkozó bírói döntés egy életre

¹ Tony Parsons 183.

² Annak ellenére, hogy a nemek alapján tehető megkülönböztetés elleni jogi védelemről már az Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (85) 2. számú ajánlása 1985-ben akként rendelkezett, hogy magánjogi szempontból a férfiaknak és nőknek egyenlő jogokat és kötelességeket kell adni, különösen a családi felelősség teljesítése és a szülői felügyeleti jogok gyakorlása tekintetében, hazánkban a bontóperes bírói gyakorlat vita esetén még mindig jelentősen nagyobb arányban az édesanyák javára ítéli meg a szülői felügyeleti jogot, vagy a gyermek lakóhelyének meghatározását.

meghatározza a gyermek szüleivel való kapcsolatát, ezáltal fejlődését, nevelését, vagyis a gyermek további sorsát. Útjára engedheti-e a bíróság a szülőket anélkül, hogy ezt a fontos kérdést megnyugtatóan, és mindenekelőtt a gyerek érdekében megfelelően rendezték?

Jelen dolgozat a házasság felbontását követően megváltozott szülői felelősség, a szülői felügyeleti jog és a kapcsolattartás egyes gyakorlati problémáinak, valamint a jogi és a közvetítői eljárások lehetőségeinek áttekintésére vállalkozik egy konkrét ügy ismertetésével. A témát átfogó (tervezett) tanulmány elméleti fejezetei tárgyalják a téma történeti áttekintését, a szülői felelősség szabályozására vonatkozó nemzetközi megoldásokat és hazai gyakorlatát. A tanulmány áttekinteni az egyes jogterületek gyakorlati szempontú hiányosságait, valamint a köznevelési és egészségügyi intézmények, továbbá a gyámhatósági eljárások szülői felelősség gyakorlásával kapcsolatos nehézségeit.

A szülői felelősség kérdéskörét szabályozó jogszabályok alapja a Ptk. Negyedik Könyve, ez foglalja össze a családjog szabályait. A Családjogi Könyvben (a továbbiakban Csjk.) a kapcsolattartás szabályozásáról a XVIII. fejezet 4. pontja rendelkezik, ami a szülői felügyelet gyakorlásáról szól. Az anyagi jogi szabályokat a korábbi szabályozásnál részletesebben, de ugyanúgy keretjelleggel határozza meg a törvény. A kapcsolattartás eljárásjogi és végrehajtási szabályait a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban Gyvt.), és a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (XI.10.) Korm. rendelet (a továbbiakban Gyer.) rendezi.

Közös szülői felügyelet

A szülői felügyeletet a külön költöző szülők is közösen gyakorolják, ha nincs ennek ellentmondó megállapodásuk vagy gyámhatósági, bíróság rendelkezés. A különélő szülők megállapodhatnak egymás között a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek megosztásában. Amennyiben a házasság felbontását bírói útra terelik a szülők, az eljárást megindító keresetlevélnek tartalmaznia kell a szülőknek a szülői felügyelet kérdésében történő megállapodását.

A bíróság közös szülői felügyeletet nem rendelhet el, csupán jóváhagyhatja a szülők ezirányú egyezségét a gyermek érdekeit mérlegelve. A közös szülői felügyelet gyakorlását a jogszabály csak a szülők közötti teljes egyetértés, maximális együttműködési készség

esetén teszi lehetővé. A jóváhagyás feltétele az, hogy a különélő szülőknek biztosítaniuk kell a gyermek kiegyensúlyozott életvitelét a közös szülői felügyelet gyakorlása során. Ha ezt a bíróság nem látja megvalósíthatónak, akkor megtagadhatja az egyezség jóváhagyását.

A szülői felügyeletre vonatkozó megállapodás nélkül tehát a közös megegyezésen alapuló felbontásra nincs lehetőség. A kapcsolattartás kérdésében azonban a szülőknek nem kell megegyezniük, ha a házastársak közös szülői felügyeletben állapodnak meg, a bíróságnak sem kell erről rendelkezni, elegendő a gyermek lakóhelyét meghatározniuk.³

Véleményem szerint a konszenzuson alapuló közös szülői felügyelet esetén sem lehet a bíróság abban biztos, hogy az alapvetően konfliktusokkal terhes döntéssel, a házasság felbontása folyamatának ebben a szakaszában a szülők képesek lesznek maguk megállapítani a gyermekükkel való kapcsolattartási rendet. A gyermek lakóhelyét tehát az egyezségben meghatározzák. A gyermeket egyik vagy másik szülő fogja gondozni. Szükségképpen megszületik tehát a gyermeket háztartásában természetben gondozó és a gyermekétől különélő szülők kategóriája. Könnyelműség azt gondolni, hogy a szülői felelősség érzése minden élethelyzetben felülkerekedik majd a további, ezentúl külön kialakuló életük fázisaiban, különösen új családok létrejötte esetén. Határozott véleményem szerint kritikus élethelyzetet, azaz a szülei válásos konfliktusát átélő gyermek védelme érdekében a házasság közös megegyezésen alapuló felbontása esetén sem lehet elengedni a szülőket anélkül, hogy legalább ebben a zaklatott helyzetben megnövekedett szülői felelősségükre felhívnánk a figyelmüket.

Ha nincs egyezség

Amennyiben a szülők nem tudnak megegyezni a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek kérdésében, a bíróság dönt arról, melyik szülő gyakorolja a szülői felügyeletet. A bíróság a döntés során azt mérlegeli, hogy a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődése melyik szülő gondozásában biztosítható kedvezőbben.

Ha a bíróság a szülői felügyelet gyakorlására az egyik szülőt jogosítja fel, a gyermekétől külön élő szülő a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben továbbra is gyakorolhatja a szülői felügyeleti jogokat. Ilyen lényeges kérdésnek tekintendő a kiskorú gyermek nevének

³ Csjk 4:21. § (4) bekezdés

meghatározása és megváltoztatása, a szülőjével azonos lakóhelyén kívüli tartózkodási helyének, állampolgárságának megváltoztatása és iskolájának, életpályájának megválasztása.

A gyermekelhelyezést követő szülő-gyermek kapcsolattartásról szól a Legfelsőbb Bíróság 17. számú irányelvének VI. pontja: *„A házasság felbontásával nem szűnik meg a szülők közös felelőssége a gyermek sorsáért. A gyermekétől külön élő szülő joga és kötelessége, hogy a gyermekével kapcsolatot tartson fenn, vele rendszeresen érintkezzék (a kapcsolattartás joga), a gyermeket nevelő szülő vagy más személy pedig köteles a zavartalan kapcsolattartást biztosítani. A házasság felbontása ennél fogva nem járhat azzal a következménnyel, hogy szüleinek egyikét a gyermek elveszítse. Mind a szülőnek, mind a gyermeknek törekednie kell a szülő-gyermeki kapcsolat fenntartására, mert a gyermek érdekében az áll, ha továbbra is maga mellett tudja mindkét szülőjét, és különösen az élet sorsfordulójánál, tanulmányai megválasztásában, az életre való felkészülésében számíthat segítségükre. A gyermeknek az egyik szülőnél történt elhelyezése nem érinti a másik szülőnek azt a jogát és kötelességét, hogy a gyermeket rendszeresen látogassa, szeretetét kinyilvánítsa, gyermekével a meghitt viszonyt fenntartsa.”⁴*

A kapcsolattartás

Ha a házassági, vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben nem születik egyezség, úgy a kapcsolattartásról a bíróság dönt, ha nincs per folyamatban, a gyámhatóságnak van hatásköre. A jogszabályok keretei között a kapcsolattartás időtartamának, módjának, feltételeinek a meghatározása bírói mérlegelés körébe tartozó kérdés. A Ptk. 4:181.§ (3) bekezdése továbbra is keretjelleggel utal a kapcsolattartás tartalmára, de az egyedi döntés meghozatala során mind a bíróságnak, mind a gyámhatóságnak részletekbe menően kell rendelkeznie a kapcsolattartás gyakoriságáról, időtartamáról, folyamatos vagy időszakos voltáról, gyermek átadásának és visszaadásának helyéről, módjáról, a kapcsolattartás elmaradására vonatkozó értesítési kötelezettségről, illetve az elmaradt kapcsolattartás pótlásáról, annak érdekében, hogy a kapcsolattartás végrehajtása során ne merülhessen fel vitás, bizonytalan helyzet, a végrehajtásnak ne lehessen akadálya, hogy valamilyen releváns

⁴ Az új Ptk. alapján elbírálható ügyekben ugyan már nem alkalmazható, mégis a szülői felelősség megítélésében általános elvi iránymutatást ad a Legfelsőbb Bíróság 17. számú irányelve a gyermek elhelyezésével kapcsolatos szempontokról.

kérdés szabályozatlansága folytán a kapcsolattartás végrehajtása akadályba ütközzön.⁵

A részletszabályokat a Gyer. kapcsolattartási ügyekről szóló IV. fejezete szabályozza. A kapcsolattartás célja, hogy a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult közötti családi kapcsolatot fenntartsa, továbbá a kapcsolattartásra jogosult szülő a gyermek nevelését, fejlődését folyamatosan figyelemmel kísérje, tőle telhetően segítse. A kapcsolattartás szabályozása során figyelemmel kell lenni a gyermek családi kapcsolatai ápolásához való jogára, a gyermek véleményére, mindenek felett álló érdekére, a gyermekjóléti alapellátás, gyermekvédelmi szakellátás igénybevételének okára, a kapcsolattartásra jogosult magatartására, körülményeire.

A gyermek véleménye

A szülői felügyeleti jog és a kapcsolattartási ügyekben kiemelkedően fontos szerepe van a gyermek meghallgatásának, hiszen a döntés az életét határozza meg. A Ptk-ba emelt szabály lett, hogy döntés előtt az ítélőképessége birtokában lévő gyermekeket is meg kell hallgatni és véleményét a döntés meghozatalakor figyelembe kell venni.⁶ A gyermek véleményének megismerése azonban nehéz szabályozási és gyakorlati kérdésekbe ütközik.

Az ítélőképessége birtokában lévő gyermek meghallgatása a nemzetközi szabályok hatására került bele a magyar jogszabályi rendszerbe. A gyermekek jogairól szóló New Yorkban 1989. november 20-án kelt egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (továbbiakban: New York-i Egyezmény) értelmében a szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenek felett álló érdekeit veszik elsősorban figyelembe. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőktől külön élő gyermeknek azt a jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével, ha ez a gyermek mindenek felett álló érdekével nem ellentétes. Az Egyezményt elfogadó államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják

⁵ Dr. Makai Katalin 2013. 281.

⁶ Ptk. 4:181.§ (1) – (2) bekezdései

azt a jogot, hogy az őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára.⁷

A Gyvt. és a Gyer. is megfogalmazta a gyermek szabad véleménynyilvánításhoz való jogát. Eszerint a gyermeknek joga van ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintette figyelembe vegyék.⁸

A 14 év felettek esetében már eddig is elfogadott gyakorlat volt, mind a gyámhivatalok, mind a bíróságok körében, hogy a kapcsolattartás rendezésekor a fiatakorút meghallgatják, döntéskor véleményét figyelembe veszik. A bíróságok többsége azonban azon az állásponton van, hogy a 14 év alatti gyermek perbeli meghallgatására nincs szükség, vagy csak különösen indokolt esetben, és ekkor is inkább pszichológus szakértőt rendelnek ki annak érdekében, hogy gyermek akarata megismerhető legyen. A gyakorlat remélhetőleg változik valamelyest a gyermek-meghallgatások tekintetében, figyelembe véve azt, hogy a közelmúltban számos bíróságon adtak át gyermek-kihallgató szobákat, ahol a kiskorú érintettek barátságos, koruknak megfelelően berendezett helyiségben lesznek meghallgathatók a magyar bíróságokon is. A szobák kialakításával a gyermeket sújtó érzelmi és lelki megterhelés enyhítése a cél, ahol a bíró nem a pulpituson ülve teszi fel kérdéseit a gyermeknek, hanem mellette ülve barátságos beszélgetés közben próbálja meg megismerni akaratát és felismerni érdekét.⁹

A bírói döntések érvényesítésének problémái

A kapcsolattartást szabályozó bírósági határozatok érvényesítése a gyámhatóság hatáskörébe tartozik. A határozatok legfőbb problémája a gyámhatóságok és a szakirodalom szerint, hogy a bíróságok nem kellő alaposággal szabályozzák a kapcsolattartást. A határozatok érvényesítésének oka, hogy a határozatokból hiányzik az elmaradt kapcsolattartások pótlásának szabályozása, valamint az szülők figyelmeztetése arra, hogy várhatóan elmaradó kapcsolattartásról előzetesen, lehetőleg írásban kötelesek egymást értesíteni. Gyakran nem tájékoztatják őket jogaikról és kötelezettségeikről sem. Az ilyen hiányos bírói határozatok azt eredményezik, hogy a gyakorlatban kivitelezhetetlen

⁷ New York-i Egyezmény 3., 9. és 12. cikkei alapján

⁸ Gyvt. 8.§ (1) bekezdés, Gyer.11.§

⁹ Dr. Nagy Andrea 2017.

érvényt szerezni a határozatoknak, és az ügyfelek hiába fordulnak a gyámhivatalhoz, mert ha a bíróságok valamely kérdésben, amelyet a jogszabály előír, nem határoznak, két éven belül a gyámhivatal ezt nem pótolhatja, hanem újra a bírósághoz kell fordulni.¹⁰

Véleményem szerint valójában az az igazi probléma, hogy ezek az ügyek hónapokig húzódnak, a szankciók leggyakrabban kimerülnek pénzbüntetésben. Igazi megoldás nem születik. A családjogi, kapcsolattartási ügyekben az érvényesítéssel kapcsolatos akadályok megoldásának kulcsa nem a szankciók rendszerének átgondolásában van. A szülői felelősség tudatosítása és a mindkét szülő által átgondoltan betartható és elfogadott kapcsolattartási rend lefektetése csökkentené a későbbi jogvitákat. Ezen segíthetne a családjogi perekben kötelezővé tett közvetítői eljárás (vagy legalább egyalkalmas tájékoztatáson/előadáson való megjelenés).

Közvetítői eljárás

Ahhoz, hogy a gyermek valójában mindkét szülőjét folyamatosan maga mellett tudhassa életének egyik legnehezebb szakaszában (szülők válása) – és azt követően is – az kell, hogy a jogalkotó és a jogalkalmazó minden esetben felismerje, hogy minden tőle telhetőt meg kell kísérelnie annak érdekében, hogy a gyermek családi életét garantáló kapcsolattartási joga érvényesüljön. A gyermek életében a szülőtől távol töltött, kapcsolat nélkül eltelt idő pszichés szempontból is nagy jelentőséggel bír. Nem lehetünk partnerek abban, hogy szinte megváltoztathatatlan helyzetek, állapotok alakuljanak ki egy gyermek érzelmi világában. Fel kell ismernünk, hogy a kapcsolattartáshoz való gyermeki jog védelme nem merülhet ki kidolgozatlan és végrehajthatatlan határozatokban.

Ez az a járulékos kérdés, ami a gyermekelhelyezés mellett a legnagyobb figyelmet igényli a családi viszonyok rendezése során. E fenti elvárások megvalósulásához fontos kiegészítő módszer a közvetítés.¹¹

A házastársak a házassági bontóper megindítása előtt vagy a bontóper alatt – saját elhatározásukból vagy a bíróság kezdeményezésére – kapcsolatuk, illetve a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések – mint például a szülői felügyelet vagy kapcsolattartás kérdése – megegyezésen alapuló rendezése érdekében közvetítői eljárást vehetnek

¹⁰ Dr. Forgács László 2004.

¹¹ Dr. Somfai Balázs 2009. 123.

igénybe. A közvetítói eljárás eredményeként létrejött megállapodásukat perbeli egyezségbe foglalhatják, melyről a bíróság dönt.¹²

A bíróság, illetve a gyámhatóság az előtte folyó eljárásban kérelemre, vagy hivatalból kötelezően elrendelheti, hogy a szülők közvetítói eljárást vegyenek igénybe a szülői felügyeletet gyakorló szülő és a gyermekétől különélő szülő közötti megfelelő együttműködés kialakítása, illetve a különélő szülő jogainak biztosítása érdekében.

A közvetítói tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény (a továbbiakban: Kvtv.) szerinti közvetítói eljárást a kapcsolattartás rendezésével és a szülői felügyeleti jog gyakorlásával összefüggésben a gyámhivatal a felek együttes kérelmére vagy hivatalból rendeli el, végzésben – az előtte folyó eljárás felfüggesztésével egyidejűleg. A közvetítói eljárásban a közvetítő a gyermek érdekében megfelelően segíti elő a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozását.¹³

A közvetítói (mediációs) eljárás során – szemben a peres eljárással – mindkét fél lehetőséget kap arra, hogy a benne felhalmozódott sérelmeket előadhassa, és azokat meghallgassák. Ezzel szemben a perben nincs lehetőség arra, hogy mindketten azonos megközelítéssel vegyenek részt az eljárásban.

A per csupán jogi választ ad a felek jogvitájaként megjelenő, de ténylegesen nem jogvitát jelentő konfliktusára. A peres eljárás során nincs esélye annak, hogy a feleket együttműködővé tegye, bármelyik felet jobb belátásra bírja, és közreműködjön a felek viszonyának lelki szempontból való rendezésében.

A közvetítói eljárás eredményeképp a szerződés megkötése segíti a feleket abban, hogy kialakuljon az önálló, döntéshozói felelősségük és azt vállalják is fel. Ez a szerződés a felek közötti viszonyban formálódik és köttetik meg, és abban a közvetítő is részt vesz, aki a folyamatért vállal felelősséget. A szerződés létrejötté már önmagában több lépcsőből álló folyamat eredménye, melyben az első lépés, hogy a felek tájékoztatást kapnak a közvetítói eljárás lehetőségéről és szabályairól. A közvetítói ülésen pedig az eljárást megindító nyilatkozat aláírásával – és ezáltal a benne foglaltak iránti elköteleződéssel – szó szerint létrejön az a szerződés, amely már kellő alapot adhat ahhoz, hogy a felek ebben az eljárásban saját álláspontjukat képviselve vegyenek részt, és vezesse őket a megállapodás megkötése felé.

¹² Ptk. 4:22. § [Közvetítói eljárás]

¹³ Kvtv. 30/A. § (1)

A közvetítői eljárás legfontosabb ismérvei, hogy az eljárás során maguk az ügyben érdekelt felek igyekeznek konfliktusuk feloldására, azaz önrendelkezési jogukról nem mondanak le, és a döntés jogát nem adják át másnak. A pártatlan közvetítő segítségével, érdekeik és szükségleteik figyelembevételével mellett konfliktusukat jövőorientáltan, a peres vagy gyámhatósági eljáráshoz képest rövid időn belül, hatékonyan és gazdaságosan rendezhetik. Az eljárás célja az álláspontok mögött meghúzódó érdekek tisztázása, felszínre hozása és a szülő-gyermek kapcsolat részletes, működő, a felek akaratát tükröző írásbeli megállapodással való támogatása.

A közvetítői eljárás segít abban is, hogy megerősödjön a szülőben a gyermekért vállalt felelősség. A szülők megtapasztalnak, megtanulnak egy eljárást, olyan tárgyalási technikát, amelyet jó eséllyel tudnak alkalmazni a későbbi ellentétek megoldása során.

Az eljárás különösen olyan, egymással konfliktusban álló személyek ügyeiben hatékony, akiknek a jövőben is együtt kell működni. Az elvált szülők konfliktusai ugyanis nem érnek véget a bírósági vagy gyámhatósági eljárás lezárásával, azok minden olyan eseménnyel vagy megváltozott élethelyzettel újraéledhetnek, amelyek a kapcsolattartás szabályozását érintik. Elég egy pártatlan napos iskolai szünet, vagy egy új különóra, és máris borulhat a megállapított rendszer. Ha a szülők nem képesek újratárgyalni a megállapodásukat, újabb és újabb hatósági eljárást keletkeztetnek.

A közvetítői eljárásban az ügyben érintett gyermekek meghallgatására vonatkozóan sem jogszabályi, sem jelentős szakmai kiindulópont nem adott. Gyakorlatilag a közvetítő saját belátására van bízva, elég tapasztaltnak, megfelelően érzékenynek érzi-e magát arra, hogy az eljárásba bevonja az érintett gyermeket. Mivel a légkör kevésbé hivatalos, sokkal barátságosabb, mint egy tárgyalóteremben, alkalmas a gyermekkel való beszélgetésre. Mivel a szülők elmondása alapján csak közvetetten tájékozódhatunk a gyermek véleményéről, sokszor árnyalja vagy egészen világossá teszi a képet az ügyben. Természetesen fontos szempont a gyerek életkora is. Mindezeket a körülményeket mérlegelve tehát fontosnak tartom a gyerek véleményének közvetlen megismerését.

A sikeres közvetítői eljárás végeredménye a felek írásbeli megállapodása. A megszületett megállapodás ugyan jogi eszközökkel nem kényszeríthető ki, az azonban lehetséges és célravezető, ha a megállapodást bírósági/gyámhivatali eljárás keretében jóváhagyják, amihez már kapcsolódik a végrehajtási jog is. Az ilyen eljárás során létrehozott megállapodás betartása, önkéntes követése sokkal

valószínűbb, mint egy hatósági eljárás során mindkét fél akaratával szükségképpen aligha egyező, ítéletbe, végzésbe vagy határozatba foglalt döntés.

Jog eset

A témakörhöz kapcsolódóan ismertetek egy olyan, közvetítői eljárásban a felek megállapodásával lezárult kapcsolattartási esetet, amely mind a bíróságot, mind a gyámhatóságot évekig tartó eljárással terhelte.

A szülők a közvetítői eljárás megindulását 5 évvel megelőzően bontották fel házasságukat. A gyermekeik a váláskor 4 és 6 évesek voltak. Mivel házasságukat közös megegyezéssel bontották fel, a bíróság végzéssel rendelkezett a szülői felügyeleti jog közös gyakorolásáról, a gyermekek lakóhelyéül az édesanya mindenkori tartózkodási helyét határozták meg. A kapcsolattartásról a szülők nem rendelkeztek, erről egyezség nem született. Mivel a jogszabály szerint nem kötelező, sem a szülőket képviselő ügyvédek, sem a bíróság nem próbálkozott kapcsolattartási egyezséget kezdeményezni, annak ellenére, hogy a szülők közötti egyetértés és együttműködési készség maximális hiánya a közvetítői eljárás konfliktust feltáró kezdeti szakaszában kétségtelen megállapítást nyert.

A külön költöző édesapa a gyermekek óvodájához közel költözött, munkabeosztását is a gyermekek időbeosztásának megfelelően alakította ki, készen állt minél több időt tölteni velük. A kapcsolattartási rendben egyetlen stabil pont a hétvégék alternálása volt. A kétheti hétvégéken kívül azonban az édesanya mindent elkövetett, hogy megakadályozza az apai kapcsolattartást. A nem szűnő konfliktusok lehetetlen helyzetbe hozták az óvodai gondozókat. Az óvodavezető bekérte a szülői felügyeleti jogra vonatkozó bírósági végzést, az abban meghatározott közös szülői felügyeleti jog azonban nem segített azon a helyzeten, amikor az édesanya felelősségre vonta az óvónőt, amiért megengedte, hogy a külön engedélye nélkül az apjával távozzon a gyermek az intézményből. (Az óvodavezető erre vonatkozó jogosultsága, a szülői felelősség gyakorlásának lehetőségei és korlátai a köznevelési intézményekben, valamint az érintett adatvédelmi jogok külön tanulmány anyagát képezik.)

A konfliktusok dinamikája és jellege az évek során hol pozitív, hol negatív irányban változott, a szülők aktuális pszichés státuszára és arra a körülményre is tekintettel, ha a szülők valamelyikének új párkapcsolata alakult. Olykor az egyik szülőnek több szabadidőre volt szüksége, így

engedékenyebbé vált a gyermekek másik szülővel való kapcsolattartása kérdésében. Különösebb gyermekpszichológiai szakértelem nélkül is látható, hogy nem a gyermek mindenek feletti érdekében és mindenkori igényeiknek megfelelően történt a kapcsolattartás dinamikus módosíthatósága.

Idővel a gyermekek élethelyzetében is lényeges változások történtek. Iskolába mentek, különféle sport- és szabadidős tevékenységek, különórák bolygatták meg a kapcsolattartási rendet. A szülők állandó konfliktusforrása volt az apai kapcsolattartás kérdése. Az anya gyakran akadályozta az apai kapcsolattartást, nem adta át a gyerekeket, az apa többször nem vitte vissza a gyerekeket a megbeszélte időpontban.

Mivel a kapcsolattartás szülők közötti vitájának rendezéséről a gyámhatóság dönt – hacsak házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti per nincs folyamatban – az anya a kerületi gyámhivatalhoz fordult a gyermekeivel való kapcsolattartásának szabályozására irányuló kérelemmel.

Az apa erről információt szerezve ügyvédhez fordult. Az ügyvéd arra biztatta, hogy adjanak be egy keresetet a szülői felügyeleti jog gyakorlásának megváltoztatására. Ez a bíróságtól akkor kérhető, ha azok a körülmények, amelyekben a szülők megállapodása vagy a bíróság döntése alapult, utóbb lényegesen módosultak, és ennek következtében a megváltoztatás a gyermek érdekében áll. Érvelése szerint a közös szülői felügyelet feltétele, azaz a maximális együttműködési készség hiányzott.

Megindult tehát egy peres eljárás, amelyben mindkét, a szülőket képviselő ügyvéd a másik szülő alkalmatlanságát volt hivatott bizonyítani.

A bíróság és a kirendelt szakértők vizsgálata az ilyen esetekben a gyermekek és a peres felek személyiségére, a gyermekek kötődésére, a szülők nevelési alkalmasságra, az azt befolyásoló tényezőkre, és az esetleges kizáró okokra irányulnak. A vizsgálat eredményeként a szakértő megállapította, hogy a gyermekek lelkileg egészségesek, mindkét szülőhöz egyformán kötődnek. A szülőknél nevelési képességet csökkentő tulajdonságok nem voltak feltárhatóak, személyiségük alapján sem tehető különbség egyik szülő javára sem. Tehát mindkét szülő azonos mértékben alkalmas a gyermekek nevelésére, a gyermekek is azonos mértékben kötődnek mindkét szülőhöz. A szülők anyagi helyzete is közel azonos volt.

Ebben az ügyben a kapcsolattartással összefüggésben külön vita tárgyát képezte az a kérdés is, hogy a kapcsolattartási időkeretek jelentős módosításával összefüggésben változik-e a tartásdíj fizetési kötelezettség. A szülők házasság felbontásakor benyújtott egyezsége tartalmazott egy

havi fix összegű tartásdíj vállalást a külön költöző édesapa részéről. A gyermek elvitelével felmerülő költségek ugyanakkor szintén a kapcsolattartásra jogosultat terhelik. Abban az időszakban, amikor a gyermekek heti váltásban éltek a két szülő gondozásában, valójában joggal igényelte a tartásdíj fizetési kötelezettség felfüggesztését az édesapa, tekintettel arra is, hogy az utolsó közös lakóhelyként szolgáló ingatlant ő hagyta el, és a két szülő anyagi helyzete és életkörülményei sem tértek el lényeges mértékben. Véleményem szerint nem lehetséges a tartásdíj rendezése a kapcsolattartásra vonatkozó rend meghatározása nélkül.

Ezekkel az előzményekkel kezdődött tehát a közvetítői eljárás. A közvetítői eljárásról az ügy korábbi szakaszában nem hallottak, mindkét szülő bevallása szerint pereskedés helyett többször is készek lettek volna az egyezségkötésre. A mediációs eljárást ilyen esetben nehezítik az ügy hosszas perbeli előzményei, valamint az, hogy az ellenérdekű ügyvédek bizonyos „sikereket” ígértek az ügyben. A mediátor az eljárás során mindkét felet egyformán képviseli, sikere a gyermek érdekeit szem előtt tartó, mindkét szülő elképzeléséhez egyforma mértékben közelítő eredmény. Az első beszélgetések célja, hogy a mediátor a konfliktusban résztvevőket eligazítsa a bizonyos „sikerek” természetéről, kizökkenteni a befeszült állásponttól, elérni azt, hogy ne feltétlenül a másik szülő gyermekkel kapcsolatos jogainak korlátozása legyen a cél. A kiindulópont legyen egy működőképes, a gyerekeknek megfelelő rendszer kidolgozása.

A tárgyalás során mindkét szülő kompromisszumra kész volt, ezt az állapotot segített elérni az évekig tartó, kimerítő konfliktusos állapot, a kifáradás. A közös szülői felügyelethez való visszatérés, mint kiindulópont szinte azonnal kialakult. Mindkét szülő részéről egy vállalható, munkával, magánélettel összeegyeztethető, és lehetőleg hosszútávon tartható kapcsolattartási rend felvázolása volt a következő lépés.

Ennek közelítése hosszabb tárgyalási szakaszt igényelt, de lépésenként hatékonyan működött. A felek között jelentős kommunikációs erőkülönbség szőtte át a tárgyalási szakaszt, amit a közvetítő hivatott ellensúlyozni. A folyamatos célzott kérdésfeltevással, összefoglalásokkal, visszacsatolásokkal jól lehet strukturálni a megállapodás lépéseit. A folyamatos kapcsolattartás rendjének kialakítása után könnyebben ment az időszakos, iskolai szünetekre vonatkozó beosztás. Ebben a kérdésben tökéletesen működött a közös felelősség. A szülők május végéig egyeztetik a gyerekek igényei alapján tervezett táborokat és nyári programokat, majd a szokásos nagyszülői vállalásokat, a fennmaradó időszakra mindkét szülő vállalta a fele szünetét. A karácsonyi ünnepkör

beosztása szokásosan nehézkesen alakult ki. A családi tradíciók és a távolabbi családtagok elvárásainak megfelelő időbeosztás összehangolása egy jól működő család életében is problematikus, a kapcsolattartás szabályozásában ez a legneuralgikusabb pont. Az elmaradt kapcsolattartás pótlása, értesítési kötelezettség írásba foglalása szintén fontos garanciális elemei a megállapodásnak. Az így kialakult kapcsolattartási rendhez igazodó tartásdíj-korrekciónak már szinte csak adminisztrációs feladat volt.

Az előkészítő beszélgetéseket és a két tárgyalás eredményeit, majd a végleges, de még nem aláírt megállapodást a szülők egyeztettek ügyvédekkel. Ez gyakran kritikus pont, két értelemeszerű kimenetellel. Ideális esetben az ügyvéd is örül a megállapodásnak, vagy nem örül, de nem tesz ellene.

Konklúzió

Az ismertetett ügyben gyakorlatilag az éveken átívelő konfliktusforrás volt a kapcsolattartás rendezésének hiánya vagy elmulasztása a házasság felbontásával egyidejűleg.

Az ismertetett eset tapasztalatai ellenére sem állítom azt, hogy az együttműködő szülők a saját és gyermekük életét adott esetben ne tudnák írásban rögzített egyezség hiányában a gyermek érdekének megfelelően alakítani. Azonban a „korlátlan kapcsolattartás”, vagyis a szülők elképzelése a rugalmas kapcsolattartásról csak akkor működőképes, ha a felek viszonya kifejezetten jó és együttműködő. Nem hiszek abban, hogy a bíróságok képesek ezt azon az egyetlen tárgyaláson megállapítani. A bíróságnak tehát közös szülői felügyeleti jog jóváhagyása feltételül kért egyezségben kötelezően szerepeltetni kellene a kapcsolattartásra vonatkozó rendet, és az erre tekintettel megállapított tartásdíjat is.

Amennyiben a kapcsolattartás rendjét a gyámhatóság vagy a bíróság határozza meg, az eset összes körülményének mérlegelésével olyan módon teszi ezt, hogy a különélő szülő a kapcsolattartás mely formájának gyakorlására, illetve milyen időtartamra jogosult, hogy a kapcsolattartásra jogosult szülő a gyermek nevelését, fejlődését folyamatosan figyelemmel kísérhesse, tőle telhetően segíteni tudja.

A bíróságnak és a gyámhivatalnak egyaránt arra kell törekednie, hogy a szülők között ne csupán egy tartalmatlan keretmegállapodás szülessen, hanem egy részletes, a mindennapokban alkalmazható megegyezés. Ennek érdekében a jogszabály a korábbi „megegyezhetnek”

szóhasználatot megváltoztatta. A kapcsolattartásra kötelezett és a kapcsolattartásra jogosult megegyeznek a folyamatos és az időszakos kapcsolattartás gyakoriságáról és időtartamáról, a gyermek átadásának és visszaadásának helyéről, idejéről és módjáról, a kapcsolattartás elmaradására vonatkozó értesítési kötelezettségről, az elmaradt kapcsolattartás pótlásáról, valamint a kapcsolattartás egyéb formáiról.

A „megegyeznek” kifejezés, nem pusztán lehetőséget, hanem kötelezettséget jelent a felek részére a kapcsolattartás formáinak, mértékének, azaz módjának meghatározását illetően.

A szülők megállapodásának a gyermek érdekében és a végrehajthatóság céljából meghatározottnak kell lennie.

A szülők közös álláspontjának kialakítása a gyermek érdekében a bírósági vagy gyámhatósági eljárástól függetlenül is szükséges, és ennek hiányában bármilyen ítélet vagy határozat nehezen végrehajtható. A gyermekükkel kapcsolatos ügyekben napi kommunikáció szükséges a szülők között, ennek kialakítása a szülők felelőssége. A közvetítői eljárás a napi kommunikáció során felmerülő konfliktusok gyors rendezésére ad módszert, illetve épít fel a szülők vállalásaiból egy hatékonyabban végrehajtható egyezséget.

A közvetítői eljárás elterjedése a házasság felbontásával és különösen a kapcsolattartással kapcsolatos eljárásokban éppen ezért szükséges és nagyon hatékony.

Felhasznált irodalom

Dr. Forgács László: A kapcsolattartási ügyek vizsgálata. Mi az oka a jogszabályok végrehajthatatlanságának? Család, gyermek, ifjúság 2004/2. szám

Dr. Makai Katalin: Az új Ptk. magyarázata III/IV. HVG-ORAC Kiadó Budapest 2013.

Dr. Nagy Andrea: Bővülő keretek – A kapcsolattartás szabályozása az új Ptk-ban. Magyar Bírói Egyesület. Szakmai cikkek. Megjelent: 2017. október 16.

Dr. Somfai Balázs: Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga, HVG-ORAC Kiadó Budapest 2009.

Tony Parsons: Apa és fia, Európa, Budapest 1991.

Divorced Parental Responsibility - Parental Responsibility and Relationships from Courtroom to Mediator

Summary

The most significant and most problematic areas of divorce proceedings are the issues relating to the child of the divorced parents. While the perception of child custody has evolved significantly in recent years along with the changes of the related legislation, the regulation of visitation, their executions, and the judicial practice of visitation cases have found it difficult to compete with the demands of social changes.

Visitation rights are legal institutions where the parents have huge responsibility and, if it's regulation gets to the courtroom, then the judge of the divorce proceedings will bear this responsibility. A court decision on parental responsibility determines, for a lifetime, the child's relationship with his or her parents and, consequently, his or her development, upbringing, or further development. Is the court able to make a decision that is reassuring and acceptable to both parents and above all serves the best interests of the children?

This study attempts to review some of the practical problems of parental responsibility, parental custody and visitation rights, along with the legal and mediation procedures regarding divorce through a presentation of a specific case, emphasizing the effectiveness of the mediation process in divorce cases.